F deſignantur abſtinentes,& arrogantes,quia per abſtinentiam quidem carnem afficiunt,ſed fructum abſtinentiæ interius non requirunt.vnde idem Simon crucem portat,ſed non moritur,quia abſtinentes & arrogantes,per abſtinentiam quidem corpus afficiũt, ſed per deſiderium quidem gloriæ mundo viuunt.Sequitur.{Et vene. in lo.qui dicitur Golgo.quod eſt Caluariæ locus.} R A B A.Golgotha enim Syrũ nomen eſt,& interprætatur Caluaria. H I E. Audiui quendam expoſuiſſe Caluariæ locum, in quo ſepultus eſt Adam: & ideo ſic appellatum, quia ibi antiqui hoĩs ſit conditum caput.Fauorabilis interpretatio, & mulcens aurem populi,nec tamen vera. Extra vrbem enim & foris portam loca ſunt,in quibus truncantur capita damnatorum, & Caluariæ.i.decollatorum ſumpſere nomen. Propterea autem ibi crucifixus eſt Ieſus,vt vbi prius erat area damnatorum:ib erigerentur vexilla martyrii. Adam vero ſepultum iuxta Ebron, & Arbeæ in Ieſu filii Naue volumine legimus. H I L A. Locus autẽ crucis talis eſt,vt poſitus in medio terræ ad capeſcendam Dei cognitionem vniuerſis gentibus eſſet æqualis. Sequitur: {Et dede.ei

qui dicitur Golgatha, quod eſt Caluariȩ locus. Et dederunt ei vinum bibere cum felle mixtũ. Et cum guſtaſſet, noluit bibere. g Poſtquàm autem crucifixerunt eum diuiſerunt veſtimenta eius ſortem mittentes, vt impleretur quod dictum eſt per Prophetam,dicentem:Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea,& ſuper veſtẽ meam miſerunt ſortem. Et ſedẽtes ſeruabant eum. Et impoſuerunt ſuper caput eius cauſam ipſius ſcriptam: hic eſt Ieſus Rex Iudæorum. Tunc crucifixi ſunt cum eo duo latrones,vnus a dextris,& vnus a ſiniſtris. h Prętereũtes aũt blaſphemabãt eũ, mouẽtes capita ſua, & dicẽtes:Vah,qui deſtruis tẽplũ Dei, & in triduo illud reædificas? Salua temetipſum, ſi fili⁹ Dei es, deſcẽde de cruce.Similiter & prĩcipes Sacerdotũ illudẽtes cũ Scribis & Senioribus dicebãt: Alios ſaluos fecit,ſeipſum non põt ſaluum facere. Si Rex Iſrael eſt, deſcendat nunc de cruce, & credimus ei. Confidit in Deo, liberet nunc eum ſi vult.Dixit enim,q̃a filius Dei ſum. Idipſum autem & latrones qui crucifixi erant cũ eo improperabant ei.

Lib.3.c.11 bi.vinum cum fel.mixtum. A V G.de Concor.euan.Hoc Marcus ita narrat: Et dabant ei bibere mirrhatum vinum. Fel quippe pro amaritudine Matthæus poſuit:mirrathum enim vinum amariſſimum eſt:quamquam fieri poſſit vt fel, & mirrha vinum amariſſimum redderent. H I E R O. Amara vitis amarum vinum facit, quo potant dominum Ieſum,vt impleatur quod ſcriptum eſt:De-

H derunt in cibum meum fel. Et Deus loquitur ad Hieruſalem:Ego te plantaui vineam veram,quomodo facta es in amaritudine vitis

Lib.3.c.11. alienæ?{Et cum guſtaſſet noluit bibere.} A V G.de Conc. euang. Quod autem Marcus ait:Et non accepit.intelligit,non accepit vt biberet:guſtauit autem ſicut Matthæus teſtis eſt.& quod idẽ Matthæus ait:Noluit bibere:hoc Marcus dixit: Non accepit. tacuit etiam,ꝙ guſtauit,ꝙ autem cum guſtaſſet noluit bibere: hoc indicat.ꝙ guſtauerit quidem pro nobis mortis amaritudinem, ſed tertia die reſurrexit. H I L A. Vel ideo oblatum vinum felle admixtum bibere recuſauit. non enim æternæ gloriæ in corruptioni peccatorum amaritudo miſcetur.

g ¶ Præmiſſo quomodo Chriſtus ad locum paſſionis eſt ductus: hic Euangeliſta ipſam paſſionem proſequitur: genus mortis exponens,cum dicit:{Poſtquàm autẽ crucifixerunt eum.} A V G V. in

Quæſt. 25. Lib.83.Quæſtionum: Sapientia quidem Dei hominem ad exemplum quo recte viueremus ſuſcepit. pertinet autem ad vitam rectam ea quæ non ſunt metuenda non metuere. Sunt autem homines qui quãuis mortem ipſam non timeant: genus tamen mortis horreſcunt.vt ergo nullum mortis genus recte viuenti homini metuendum eſſet:illius hominis cruce oſtendendum fuit.Nihil enim erat inter omnia genera mortis:illo genere execrabili⁹,& formidabilius. A V G. in Ser.de Paſſione. Quantum autem valeat virtus crucis,aduertat ſanctitas veſtra: Contempſit Adam præceptum accipiens ex arbore pomum,ſed quicquid Adam perdidit, Chriſtus in cruce inuenit. de diluuio aquarum humanum genus archa lignea liberauit.de Aegypto Dei populo recedente: Moyſes mare virga diuiſit:Pharaonem proſtrauit,& populum Dei redemit.Idẽ Moyſes lignum in aquam miſit,& amaram aquam in dulcedinem commutauit. Ex lignea virga de ſpirituali petra ſalutaris vnda ꝓfertur,& vt Amelech vinceretur circa virgam,Moyſes expãſis manibus extenditur,& lex Dei archæ teſtamenti creditur ligneæ, vt his omnibus ad lignum crucis, quaſi per gradus quoſdam veniatur. C H R Y. in Sermone de Paſſione. Ideo & in excelſo ligno non ſub tecto paſſus eſt, vt etiam ipſius aeris natura mundetur: ſed & terra ſimile beneficium ſentibat decurrentis de latere ſanguinis ſtillatione mundata. G L O. Lignum etiam crucis ſignificare videtur eccleſiam in quatuor mundi partibus diffuſam.R A B A. Vel ſecundum moralem ſenſum crux per ſuam latitudinem ſignificat hylaritatem operantis,quia triſtitia anguſtias facit:latitudo enim crucis eſt in tranſuerſo ligno vbi figuntur manus. per manus autem opera intelligimus. per altitudinem autem cui caput adiungitur,ſignificatur expectatio retributionis de ſublimi iuſtitia Dei. Longitudo autem qua totum corpus extenditur: tolerantiam deſignat. vnde longanimes dicuntur qui tolerant. profundum autem quod terræ infixum eſt, ſecretum ſacramenti præfigurat. H I L A. Sic ergo in ligno vitæ cunctorum ſalus, & vita ſuſpenditur. vnde dicitur: {Poſtquàm autem crucifixerunt eum,diuiſerunt veſtimenta eius,ſortem mittentes. A V G.

Li.3.c.12. de Concord.euangeliſt. Hoc breuiter a Matthæo dictum eſt.Ioannes autem diſtinctus explicat quemadmodum geſtum ſit: Milites, inquit,cum crucifixiſſent eum, acceperunt veſtimenta eius, & fecerunt quatuor partes, vnicuique militi partem & tunicam. Erat autem tunica inconſutilis. C H R Y. in

Hom. 88. Homil. Notandum ergo,quòd non parua hæc abiectio Chriſti erat: quaſi enim circa dehonoratum, & omnium viliſſimum in Chriſto hoc agebant.in latronibus autem nihil tale operati ſunt. Diuidere enim veſtimenta in condẽnatis valde vilibus,& abiectis ſit, & nihil aliud habentibus. H I E R O. Hoc autem quod circa Chriſtum geſtum eſt, in Pſalmo fuerat prophetatum. & ideo ſequitur. { Vt adimpleretur quod dictum eſt per Prophetam, dicentem: Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. Sequitur. { Et ſedentes ſeruabant eum, ſcilicet milites. Diligentia militum,& Sacerdotum nobis profuit,vt maior & apertior reſurgentis virtus appareat. Sequitur. { Et impoſuerunt ſuper caput eius cauſam ipſius ſcriptã. Hic eſt Ieſus Rex Iudæorum.} Non poſſum autem digne admirari pro rei magnitudine, quòd emptis falſis teſtibus,& ad ſeditionem clamoremque infœlici populo concitato, nullam aliam inuenerunt cauſam interfectionis eius,niſi quòd Rex Iudæorum eſſet. & illi forſitan illudentes,ridenteſque hoc fecerunt. R A B A.

H Diuinitus autẽ procuratum fuit vt talis titulus ſuper caput eius poneretur,vt per hoc Iudæi agnoſcerent, quoniam nec etiam occidendo facere potuerunt,vt eum Regem non haberent. per mortis enim patibulum nõ amiſit imperium,ſed potius corroborauit.

Tract. 35. O R I. Et princeps quidem Sacerdotum,ſecundum literam legis portabat in capite ſuo ſanctificationem domini ſcriptam. Verus autem princeps Sacerdotum,& Rex Ieſus in cruce quidem habet ſcriptum.Hic eſt Rex Iudæorum. Aſcendens autem ad patrem ꝓ literis,& pro nomine quo nominatur habet ipſum patrem. R A B A.Quia enim rex ſimul & Sacerdos eſt,cum ſuæ carnis hoſtiam in altari crucis offerret: Regis quoque dignitatem titulus prætendit,qui non infra,ſed ſupra crucem ponitur, quia licet in cruce ꝓ nobis hominis infirmitate dolebat,ſuper crucem tamen Regis maieſtas fulgebat,quam per crucem non perdidit, ſed potius confir-

I mauit. Sequitur: { Tunc crucifixi ſunt cum eo duo latrones,vnus a dextris,& vnus a ſiniſtris. H I E R O. Sicut enim pro nobis maledictum crucis factus eſt Chriſtus, ſic pro omnium ſalute in-

Serm.4. ter noxios,quaſi noxius crucifigitur. L E O Papa in Sermone de Paſſione domini. Duo autem latrones, vnus ad dextram, & vnus ad ſiniſtram crucifiguntur, ut in ipſa patibuli ſpecie monſtraretur illa quæ in iudicio ipſius omnium hominum eſt facienda diſcretio. Paſſio igitur Chriſti ſalutis noſtræ continet ſacramentum:& de inſtrumento quod iniquitas Iudæorum parauit ad pœnam, potentia Redemptoris gradum fecit ad gloriam. H I L A. Vel aliter: Duo latrones leuȩ,ac dextræ affiguntur:omnem humani generis vniuerſitatem vocari ad ſacramentum paſſionis domini oſtendentes. ſed quia per diuerſitatem fidelium,ac infidelium fit omnium ſecũdum dextram,ſiniſtramque diuiſio, vnus ex duobus ad dexteram eius ſitus, fidei iuſtificatione ſaluatur. R E M I. Vel per iſtos duos latrones deſignantur omnes qui arctioris vitæ continentiam apprehendunt. quicumque enim ſola intentio-

K ne placendi Deo hoc faciunt,deſignantur per illum qui a dextris Dei crucifixus eſt,qui vero pro appetitu humanæ laudis, vel aliqua minus digna intentione,deſignantur per illum qui a ſiniſtris crucifixus eſt.

Hom. 88. h ¶ C H R Y S O S T. in Homil. Cum Chriſtum denudaſſent, crucifixiſſent, vltra procedunt, & in cruce videntes affixum exprobrant ei. vnde dicitur: { Prætereuntes autem blaſphemabant eum,mouentes capita ſua.} H I E R O N Y M V S. Blaſphemabant quidem, quia prætergrediebantur viam, & in vero itinere ſcripturarum ambulare nolebant. Mouebant capita autem ſua, quia iam ante mouerant pedes, & non ſtabant ſupra petram. Idipſum autem inſultans dicit fatuus populus, quod falſi teſtes confinxerant. vnde ſequitur: { Et dicentes: Vah, qui deſtruis templum Dei,& in triduo illud reædificas.} R E M I G I V S. Vah interiectio eſt inſultantis, ſiue irridentis. H I L A R I V S. Quid ergo veniæ erit,cum poſt triduum reædificatum templum Dei in corporis reſurrectione cernetur?

CHRY.

C H R Y. in Hom. Vt quaſi prioribus ſignis incipientes detrahere ſubiungunt: Salua temetipſum. Si filius Dei es, deſcende de cruce. C H R Y. in Sermo. de Paſſione. Sed econtrario, quia filius Dei eſt: ideo non deſcendit de cruce: nam ideo venit, vt crucifigeretur pro nobis. Sequitur. { Similiter & principes Sacerdotum illudentes cum Scribis, & Seniorib⁹ dicebant. Alios ſaluos fecit ſeipſum nõ poteſt ſaluũ facere. } H I E R O. Etiã nolentes Scribæ, & Phariſæi confitentur, ꝙ alios ſaluos fecerit. Itaque veſtra vos cõdemnat ſentẽtia: qui enim alios ſaluos fecit,vtique ſi vellet, & ſeipſum ſaluare poterat. Sequitur. { Si Rex Iſrael eſt, deſcendat nũc de cruce,& credimus ei. C H R Y S O S T. in Sermo.de Paſſione domini. Conſidera autem nunc vocem filiorum diaboli, quomodo imitantur vocem paternam. Diabolus enim dice-

Serm. 4. de Paſione. cebat: Mitte te deorſum ſi filius Dei es, & Iudæi dicunt: { Si filius Dei es,deſcende de cruce.} L E O Papa, De quo erroris fonte Iudæi talium blaſphemiarum venena potaſtis? Quis vobis magiſter tradidit? quæ doctrina perſuaſit,ꝙ illum Regem Iſrael, illum Dei filium credere deberitis, qui ſe aut crucifigi non ſineret, aut a confixione clauorum liberum corpus excuteret? Non hoc vobis legis myſteria,aut prophetarum ora cecinerunt. Sed illud vere legiſtis: Faciem meam non auerti a confuſione ſputorum. Et iterum: Foderunt manus meas, & pedes meos: dinumerauerunt omnia oſſa mea.Numquid legiſtis: Dominus deſcendit de cruce? ſed legiſtis,dominus regnauit a ligno. R A B A. Si autem tunc de cru-

C ce ſurgeret inſultantibus cedens, virtutem nobis patientiæ non demonſtraret: ſed expectauit paululum,irriſionem ſuſtinuit, qui de cruce ſurgere noluit,de ſepulchro reſurrexit.H I E R O.Fraudulenta autem eſt promiſſio cum addunt:& credimus ei. Quid.n. plus eſt de cruce adhuc viuentẽ deſcendere, an de ſepulchro mortuum reſurgere? Reſurrexit & non crediditis, ergo etiam ſi de cruce deſcenderet,non crederetis. Sed mihi videtur hoc dæmones immittere. Statim enim vt crucifixus eſt dominus,ſenſerunt virtutem crucis,& intellexerunt fractas vires ſuas eſſe,& hoc agunt, vt de cruce deſcẽdat.Sed dominus ſciens aduerſariorum inſidias, permanet in patibulo,vt diabolũ deſtruat.Sequitur: {Confidit in Deo,liberet eũ nũc ſi vult.} C H R Y. in Hom.O inquinati valde:Numquid Prophetæ,& iuſti non erant,quia eos non eripuit a periculis Deus? Si autem illorum gloriæ non obfuit,ꝙ eis pericu-

D la induxiſtis:multomagis in iſto non oportebat vos ſcandalizari per ea quæ patitur,quia ſemper per ea quæ dixit,hanc veſtram remouit ſuſpitionem.Sequitur:{ Dixit enim, quia filius Dei ſum.} Per quod oſtendere volebant eum pati ob ſeductoris, & erronei cauſam, & ſicut ſuperbum,& vanæ gloriantem in his quæ dicebat. Sic ergo non ſolum Iudæi, & milites de ſubtus eum deridebant, ſed & deſuper latrones cum eo crucifixi. vnde ſequitur.{ Idipſum autem & latrones, qui crucifixi erant cum eo im-

Lib.3.c.16. properabant ei. } A V G V S T I N V S de Concordantia euangeliſtarum. Poteſt autem putari Lucas repugnare ei quod hic dicitur, qui dicit,ꝙ vnus de latronibus blaſphemabat eum, quem alter increpabat,niſi intelligamus Matthæum breuiter reſtringentem hunc locum, pluralem numerum pro ſingulari poſuiſſe,ſicut in epiſtola ad Hebræos legimus pluraliter dictum,clauſerunt ora leonum cũ ſolus Daniel ſignificari intelligatur. Quid autem vſitatius,quàm vt aliquis dicat: En ruſtici mihi inſultant: etiamſi vnus inſultet. Eſſet autem contrarium ſi Matthæus dixiſ-

E ſet ambos latrones conuiciatos domino.Cum vero dictum eſt latrones,nec additum eſt ambo, potuit vſitato locutionis modo per pluralem numerum ſignificari. H I E R O.Vel poteſt dici,ꝙ primum vterque ſcilicet blaſphemauerit:deinde Sole fugiente, terra commota,ſaxiſque diruptis,& ingruentibus tenebris,vnus crediderit in Ieſum,& priorem negationem ſequenti confeſſione emẽdauerit. CHRY.in Homil. Vt enim non exiſtimes ex quadam conniuentia id geſtum fuiſſe,neque latronem fuiſſe, qui latro videbatur a contumelia, oſtendit tibi quoniam etiam in cruce poſitus latro erat, & inimicus, & repente tranſmutatus eſt. H I L A R I V S. Quod autem latrones ambo conditionem ei paſſionis exprobrant: vniuerſis etiam fidelibus ſcandalum crucis futurum eſſe ſignificat. H I E R O N Y M V S. Vel in duobus latronibus vterque populus Gentilium, & Iudæorum primo dominum blaſphemauit: poſtea ſignorum multitudine alter exterritus egit pœnitentiam, & vſque hodie Iudæos incre-

Trac. 35. pat blaſphemantes. O R I G E. Sed & latro qui ſaluatus eſt po-

A teſt eſſe myſterium eorum, qui poſt multas iniquitates crediderunt in Chriſtum.

i ¶ C H R Y S O S T O M V S in Sermone de Paſſione. Non poterat ferre creatura iniuriam creatoris: vnde Sol retraxit radios ſuos, ne videret impiorum facinora. Et ideo dicitur: { A ſexta autẽ hora, tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram vſque ad horam nonã. O R I G E N. ab hoc textu quidam calumniantur euangelicam veritatem. Defectio enim ſolis a ſæculo ſẽper fuit in ſuo tempore facta. Sed defectio ſolis, quæ ſecundum conſuetudinem temporum ita currentium fieri ſolet, non in alio tempore fit, niſi in conuentu ſolis & lunæ, quando luna ſubtus currens, ſolis impedit radios occurrentis ei. In tempore autem quo paſſus eſt Chriſtus, manifeſtum eſt quoniam conuentus non erat lunæ ad ſolem, quoniam tempus erat Paſchale quod conſuetudinis eſt agere, quando luna plena eſt. quidam autem credentium volentes defenſionem aliquam inducere contra hoc dixerũt: quoniam illa defectio ſolis conuenienter ſecundum cætera prodigia noua,contra conſuetudinem facta eſt. D I O N Y S I V S in Epiſtola ad Policarpum. Cum ambo apud Heliopolim eſſemus, ambo ſimul incidentem mirabiliter ſoli lunam notabamus (non enim eiuſcæ coniunctionis tunc aderat tempus) ipſamque rurſus ab hora nona vſque in veſperam ad ſolis diametrum, ſupra naturæ vires reſtitutam. Inſuper & eam lunæ incidentiam obſer-

i A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram,vſque ad horam nonam.Et circa horam nonam clamauit Ieſus voce magna,dicens: Eli Eli, lamahazattani. Hoc eſt:Deus meus,Deus meus, vt quid dereliquiſti me? Quidam autem il-

B lic ſtantes, & audientes dice-

Trac.35.

Epiſt.7.

C uauimus ab Oriente cœpiſſe, & vſque ad ſolaris corporis finem perueniſſe, ac tum demum reſiliſſe, nec ex ea, vt aſſolet, parte luminis defectum,& reſtitutionem contigiſſe, ſed ex aduerſo diametri. C H R Y S O S T O M V S in Homilia. Tribus etiam horis tenebræ permanſerunt, cum eclypſis in momento tranſeat: non enim habet moram, vt ſciunt illi qui conſiderauerunt. O R I G E N E S. Sed aduerſus hoc filii huius ſæculi dicunt. Quomodo hoc factum tam mirabile nemo Græcorum, aut Barbarorum ſcripſit eorum, qui notauerunt: ſiquid tale nouum factum eſt aliquando? Et Phlegon quidem in chronicis ſuis ſcripſit, in principatu Tyberii Cæſaris factum, ſed non ſignauit in luna plena. Arbitror ergo ſicut cætera ſigna, quæ facta ſunt in paſſione ipſius, ſcilicet velum ſciſſum, & terra tremuit, & cætera in Hieruſalem tantummodo facta ſunt. Aut ſi latius voluerit quis Hom. 89.

D extendere ad terram Iudæam, ſicut in tertio Libro Regum dixit Abdias ad Helyam: Viuit Deus tuus: ſi eſt gens, aut regnum, vbi non miſit dominus meus quærere te, oſtendens, quoniam ſatis eum in Gentibus quæſierat circa Iudæam. Eſt autem conſequens intelligere quaſdam tenebroſiſſimas nubes, & multas, & magnas concurriſſe ſuper Hieruſalem, & terram Iudeæ: & ideo factæ ſunt tenebræ profundæ, a ſexta hora vſque ad nonam. Duæ enim creaturæ in ſexta die factæ fuiſſe intelliguntur: ante ſextam quidem animalia: in ſexta autem homo: & ideo conueniebat pro ſalute hominis morientem in hora ſexta ſuſpendi, & a ſexta hora propter hoc tenebras fuiſſe factas ſuper omnem terram vſque ad nonam. Et ſicut Moyſe manus extendente in cœlum: factæ ſunt tenebræ ſuper Aegyptios, ſeruos Dei tenentes in ſeruitute: ſimiliter & Chriſto in ſexta hora manus extendente in cruce, ad cœlum ſuper populum, qui clamauerat.

E Crucifige eum, factæ ſunt tenebræ, & ab omni lumine ſunt priuati, in ſignum futurarum tenebrarum, quæ compræhenſuræ erant gentem Iudæam. Item, ſub Moyſe factæ ſunt tenebræ ſuper omnem terram Aegypti tribus diebus: omnibus autem filiis Iſrael erat lumen. Sub Chriſto autem factæ ſunt tenebræ ſuper omnem Iudæam tribus horis, quoniam propter peccata ſua priuati ſunt a lumine Dei patris & a ſplendore Chriſti, & ab illuminatione ſpiritusſancti. Lumen autem ſuper omnem reliquam terram, quod vbique illuminat omnem eccleſiam Dei in Chriſto. Et ſi vſque ad horam nonã tenebræ factæ fuerunt ſuper Iudæam, manifeſtum eſt, quoniam iterum eis lumen refulſit, quia cum plenitudo gentium intrauerit, tunc omnis Iſrael ſaluus fiet. C H R Y S O S T O M V S in Homi. Vel aliter. Hoc admirandum erat, Hom.89.
ꝙ in omnem terram tenebræ ſunt factæ, quod numquam prius contigerat. In Aegypto enim ſolum tenebræ factæ ſunt, quando Paſcha perficiendum erat: quæ enim tunc agebantur, horum typus erant. Et intuere,quòd fuerint tenebræ in media die,

quando vbique terrarum dies erat, vt omnes qui habitabant terram, hoc miraculum cognoſcerent. Hoc autem eſt ſignum quod petentibus promittebat dare, dicens. Generatio praua & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionę Prophetæ, crucem ſignans, & reſurrectionem. Etenim multo mirabilius eſt in eo qui crucifixus erat hoc fieri, quàm ambulante eo ſuper terram. Hoc autem ſufficiẽs erat eos conuertere: non ſolũ magnitudine miraculi, ſed quia hoc geſtum eſt poſtquàm omnia locuti fuerant quæ voluerant, & ſacietatem acceperant contumeliarum. Qualiter autẽ non admirati ſunt vniuerſi, neque æſtimauerunt eum eſſe Deum? quia ſcilicet, hominum genus tunc multa malitia, & deſidia detinebatur, & hoc miraculum factum confeſtim tranſiit & non nouerant quæ eſſet cauſa eius, quod gerebatur. Er propter hoc ipſe G poſtea loquitur vt oſtendat ſe viuere, & quòd ipſe hoc miraculum fecit. vnde ſequitur: {Et circa horam nonam clamauit Ieſus voce magna dicens Heli heli, lamazabatani, Hoc eſt, Deus meus Deus meus, vt quid dereliquiſti me? HIERO. Principio viceſimi primi Pſalmi abuſus eſt. Illud uero quod eſt in medio verſiculi. Reſpice in me, ſuperfluum eſt. legitur enim in Hebræo. † Eli, Eli lama hazautani, hoc eſt, Deus meus, Deus meus, quare me dereliquiſti? Ergo impij ſunt, qui Pſalmum ex perſona Dauid ſiue Heſter, & Mardochęi dictum putant, cum etiam Euangeliſtæ teſtimonia ex eo ſumpta ſuper Saluatore intelligantur, vt eſt illud Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, Et foderunt manus meas. CHRY. in Homi. Ideo autem emiſit propheticam vocem, vt vſque ad vltimam horam teſtimonium perhibeat veteri teſtamento, & vt videant quoniam honorat patrem, & non eſt Deo contrarius, & ideo Hebraicam vocem emiſit, vt eis fieret cognita & manifeſta. ORIG. Requirendum eſt autem, quid eſt, quòd H a Deo derelictus eſt Chriſtus? Et quidam quia non poſſunt exponere derelinqui Chriſtum a Deo, dicunt quòd per humilitatem dictum eſt. Sed manifeſte intelligere poteris quid ſit quod dicit, faciens comparationem gloriæ illius, quam habuit apud patrem, ad confuſionem, quam contemnens ſuſtinuit crucem. HILA. Per hæc autem verba ingenia contendunt hęretica, quòd aut defeciſſe omnino Dei verbum in animam corporis volunt, dum corpus officio animæ viuificat, aut omnino nec fuerit Chriſtus homo natus, quia in eo Dei verbum modo ſpiritus habitauerit prophetalis, quaſi Ieſus Chriſtus animæ ſolum & corporis homo cõmunis. Hoc habet ſui exordium, quo eſſe cępit homo, qui nunc a Dei verbo contracta rurſum protectione deſertus clamet: Deus meus, quare me dereliquiſti? Vel certe in anima verbi natura mutata, paterno Chriſtus in omnibus vſus auxilio, nunc inops eius mortique permiſſus ſolitudinem ſuam conqueratur, relinquentemque ſe arguat. Sed inter has impias infirmaſque ſententias, eccleſiæ fides imbuta apoſtolicis doctrinis non partitur Ieſum Chri I ſtum ne filius Dei, non & filius hominis intelligatur, nam querela derelicti morientis infirmitas eſt. Promiſſio autem paradiſi viuentis Dei regnum eſt. Habes in conquerente ad mortem relictum ſe eſſe, quia homo eſt. Habes eum qui moritẽ profitentem ſe in paradiſo regnare, quia Deus eſt. Non ergo mireris verborum humilitatem & quærimonias derelicti cum formam ſerui ſciens, ſcandalum crucis videas. GLOS. Dicitur autem Deus eum deſeruiſſe in morte, quia poteſtati perſequentium eum expoſuit, ſubtraxit enim protectionem, ſed non ſoluit vnionem. ORIG. Poſtquam autem vidit ſuper omnem terram Iudæam tenebras, hoc dixit, oſtendere volens: Dereliquiſti me pater, ideſt talibus, exinanitum calamitatibus tradidiſti, vt populus qui fuerat apud te honoratus, recipiat quæ in me auſus eſt, vt priuetur a lumine tuæ proſpectionis, ſed & pro ſalute gentium dereliquiſti me. Quid autem tam bonum fecerunt, qui ex gentibus crediderunt, K vt precioſo ſanguine ſuper terram effuſo pro eis, eruerem eos a maligno? Aut quid tale dignum facturi ſunt homines, pro quibus patior iſta? Forſitan autem & videns peccata hominum pro quibus patiebatur dixit: Quare me dereliquiſti? vt fierẽ quaſi qui colligit ſtipulam in meſſe, & racemos in vindemia. Non autem æſtimes humano more ſaluatorem iſta dixiſſe, propter calamitatem, quæ comprehenderat eum in cruce. Si enim ita acceperis, non audies magnam vocem eius, quæ oſtendit aliquid eſſe magnum abſconditum. RABANVS. Vel ſaluator hoc dixit, noſtros circumferens motus. qui in periculis poſiti a Deo deſeri nos putamus. Humana enim natura propter peccatum a Deo fuerat derelicta, ſed quia filius Dei factus eſt noſter aduocatus, quorum ſuſcepit culpam. deplorat miſeriam: in quo oſtendit quantum flere debeant qui peccant, quando ſic fleuit, qui numquam peccauit. Sequitur: {Quidam autem illic ſtantes & audientes di-

עזבתני
למה
אלי אלי

F cebant, Heliam vocat iſte. HIERONYMVS. Non omnes, ſed quidam quos arbitror milites fuiſſe romanos, non intelligentes hebraici ſermonis proprietatem, ſed ex eo quod dixit: Hely hely: Putant Heliam ab eo inuocatum. Sin autem Iudæos qui hoc dixerint intelligere voluerimus, hoc more ſolito feciſſe, vt dominum imbecillitatis infament, qui Heliæ auxilium deprecet. Sequitur: {Et continuo currens vnus ex eis, acceptam ſpongiam impleuit aceto, & impoſuit arundini, & dabat ei bibere.} AVGVSTINVS. in ſermone de Paſſione: Sic ergo propinator fontium potatur aceto, mellis dator cibatur felle, flagellatur remiſſio, condemnatur venia, illuditur maieſtas, ridetur virtus, perfunditur largitor imbrium ſputis. HILARIVS. Eſt autem acetum vinum quod per vitium, aut incuriæ, aut vaſis aceſcit, vinum autem eſt honor immortalitatis aut virtus. Cum igitur in Adam coacuiſſet, ipſe accepit & potauit ex gentibus. In calamo enim & ſpongia vt potaret offertur ex corporibus gentium in ſe ad communionem immortalitatis ea quæ in nobis erant vitiata transfudit. REMI. Vel aliter, Iudæi acetum erant degenerantes a vino Patriarcharum, & Prophetarum, habebant fraudulenta corda, quaſi ſpongiam cauernoſis atque tortuoſis latibulis. per arundinem deſignatur ſacra ſcriptura, quæ in hoc facto implebatur. ſicut enim lingua Hebræa vel Græca dicitur loquela, quæ fit per linguam, ſic & arundo dici poſſit litera vel ſcriptura, quæ fit per arundinem. ORIGENES. Et forſitan, quæcunque ſecundum doctrinam eccleſiaſticam ſapiunt, viuunt autem male, dant ei vinum bibere felle permixtum. Qui autem aliena a veritate ſentientes applicant Chriſto, quaſi eas dicentes, hi ſpongiam implentes aceto imponunt calamo ſcripturæ, & offerunt ori eius. Sequitur: {Cæteri vero dicebant, Sine, videamus an veniat Helias liberans eum. RABANVS. Quia enim milites prauę ſonum vocis dominicæ intelligebant, ideo inaniter aduentum Heliæ expectabant. Deũ ergo quem Saluator Hebraico ſermone inuocabat, inſeparabiliter ſemper ſecum habebat. AVGVSTINVS in ſermone de Paſſione: Cum ergo nil iſti Chriſto reſtaret ex pœnis, mors monſtrabatur, quia ſuum eſſe ibi nil ſentit. Suſpecta eſt vetuſtati nouitas. Hunc primum, hunc ſolum uidit hominem peccati neſcium, noxa liberum, iuris ſui legibus nil debentem: Accedit tamen confœderata Iudaico mors furori, & deſperata vitæ inuadit auctorem. vnde ſequitur: {Ieſus autem iterum clamans voce magna emiſit ſpiritum.} Quare autem diſplicet, ſi Chriſtus de ſinu patris ad noſtram ſeruitutem venit, vt nos ſuæ redderet libertati, noſtram mortem ſuſcepit, vt nos eius morte liberemur, quando nos deſpectu mortis mortales in deos retulit, terrenos cæleſtibus æſtimauit? Quantum enim diuina virtus operum contemplatione lucebat, tantum pati pro ſubiectis, pro ſeruis mori inſigne eſt charitatis immenſæ. Ergo hæc prima cauſa eſt dominicæ Paſſionis, quia ſciri voluit quantum amaret hominem Deus, qui plus amari voluit, quam timeri. Secunda cauſa eſt, vt ſententiam mortis, quam iuſte dederat, iuſtius aboleret. Quia namque primus homo adiudicante Deo, de reatu incurrerat mortem, & eam tranſmiſit ad poſteros. Venit de cælo ſecundus homo peccati neſcius vt mors damnaretur, quæ rapere iuſſa reus, innocentiæ ipſum inuadere præſumpſit auctorem. Nec mirandum eſt, ſi pro nobis poſuit, quod ſuſcepit a nobis, ſcilicet animam, qui propter nos fecit tanta, & talia largitus eſt nobis. AVGVSTINVS contra Fælicianum. Abſit enim a fidelibus iſta ſuſpicio, vt ſic Chriſtus ſenſerit mortem noſtram, vt quantum in ſe eſt, vita perdat vitam. Nam ſi hoc ita eſſet, quomodo illo triduo potuiſſe diceremus aliquid viuere, ſi vitæ fons aliquid aruiſſet? Senſit igitur mortem deitas Chriſti participatione humana, ſiue humani affectus, quem ſponte ſuſceperat, non naturæ ſuæ potentiam perdidit, per quam cuncta viuificat. In morte enim noſtra ſine dubio deſtitutum corpus vita animam noſtram non perimit, dum diſcedens anima non vim ſuam perdit: ſed quod viuificauerat hoc dimittit, & quantum in ſe eſt, alterius mortem facit, ipſa non recipit. De Saluatoris nunc anima dicemus, quia vt non dicam propter inhabitantem diuinitatem, & propter iuſticiam ſingularem, certe propter communem moriendi ſortem corpus illo triduo ſic potuit deſerere, vt ipſa non poſſet penitus interire. Credo enim Dei filium mortuum eſſe, non ſecundum pœnam iniuſticiæ, quam ex toto non habuit, ſed ſecundum legem naturæ, quam pro humani generis redemptione ſuſcepit. DAMASCENVS. Et ſi tamen mortuus eſt vt homo, & ſancta eius anima ab incontaminato diuiſa eſt corpore, tamen deitas inſeparabilis vtriſque permanſit, ab anima dico & corpore. Et neque ſic vna hypoſtaſis in

Cap.18.

Lib.3. de fi. ca.27.

bant: Heliam vocat iſte. Et continuo currens vnus ex eis acceptam ſpongiam impleuit aceto, & impoſuit harundini, & dabat ei bibere. Cæteri vero dicebãt: Sine: videamus an veniat Helias liberans eum. Ieſus autem iterum clamãs voce magna, emiſit ſpm.

in duas diuiſa eſt: corpus enim & anima, ſicut a principio in verbi A hypoſtaſi habuerunt exiſtentiã, ita etiam in morte. Nunquam.n. neque anima, neque corpus propriam habuerunt hypoſtaſin, præter eam, quæ verbi eſt hypoſtaſis. HIERO. Diuinæ autem poteſtatis indicium eſt emittere ſpiritum, & vt ipſe quoque dixerat. Nemo poteſt tollere animam meam a me: ſed ego pono eam, & iterum ſumo eam: ſpiritum enim in hoc loco pro anima intelligamus. Sed quòd vitale, aut ſpirituale corpus faciat, ſeu quòd ipſius animæ ſubſtantia ſpiritus ſit, iuxta id quod ſcriptũ eſt. Auferes ſpiritum eorum, & deficient. CHRY. in Homil. Propter B hoc autem & voce magna clamauit, vt oſtendatur quoniam ſecundum eius poteſtatem id geritur. Per hoc enim, quòd moriens vocem emiſit magnam: apertiſſime ſe verum Deũ eſſe oſtendit, quoniam homines cum moriuntur, vix tenuem vocem emittere poſſunt. AVGVSTI. de Concor. euan. Quid autem voce magna dixerit, Lucas declarauit: dixit enim: {Et clamans Ieſus voce magna, ait. Pater in manus tuas commendo ſpiritum meũ.} HILA. Vel ſpiritum cum clamore magnæ vocis emiſit: dolens non ſe omnia peccata portare.

Li.3.c.18.

k ¶ ORIGE. Magna facta ſunt ex eo quòd magna voce clamauit Ieſus. vnde ſequitur: {Et ecce velum templi ſciſſum eſt in duas partes a ſummo vſque deorſum.} AVG. de Concor. euan. In quo ſatis oſtendit tunc eſſe ſciſſum, cum amiſit ſpiritum. Si autem non addidiſſet: Et ecce: ſimpliciter dixiſſet: Et velum templi ſciſſum eſt. Incertum eſſet vtrum ipſe, & Marcus hoc recapitulando commemoraſſent: Lucas autem ordinem tenuiſſet, qui cum dixiſſet: Sol obſcuratus eſt. continuo ſubiungendum æſtimauit. C {Et velum templi ſciſſum eſt.} An Lucas recapitulaſſet, quod illi ordine poſuiſſent. ORIGE. Duo autem fuiſſe vela intelliguntur: vnum quod velat Sanctaſanctorum, aliud exterius ſiue tabernaculi, ſiue templi. In paſſione ergo domini Saluatoris, velum quod erat a foris conſciſſum eſt a ſurſum vſque deorſum, vt ab initio mundi vſque ad finem conſciſſo velamine, myſteria publicentur, quæ vſque ad aduentum domini rationabiliter fuerunt occultata. Cum autem venerit, quod perfectum eſt: tunc auferetur etiam ſecundum velum, vt videamus etiam, quæ interius ſunt occulta, ſcilicet veram arcam teſtamenti. & ſicut ipſa ſe habet natura, videamus Cherubin & alia. HILA. Vel ideo velum templi ſcinditur, quia exinde populus eſt diuiſus in partes, & veli honor cum cuſtodia angeli protegentis aufertur. LEO Papa in Sermone de Paſſione: Eſt autem ad teſtimonium venerandæ paſſionis ſufficiens ſignum elementorum inopinata tur- D batio. vnde ſequitur. {Et terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta ſunt. HIERONY. Nulli enim dubium eſt quid ſignificet iuxta literam magnitudo ſignorum, vt crucifixum dominum ſuum & cœlum, & terra, & omnia demonſtrarent. HILA. Mouetur terra, quia capax huius mortui eſſe non poterat. petræ ſciſſæ ſunt: omnia enim valida, & fortia penetrans Dei verbum, & poteſtas æternæ virtutis irruperat: {Et monumenta aperta ſunt}: erat enim mortis clauſura reſerata. Sequitur. {Et multa corpora ſanctorum, qui dormierant ſurrexerunt}. Illuminans enim mortis tenebras, & infernorum obſcura colluſtrans, mortis ſpolia detrahebat. CHRY. in Ho. Ipſo quidem in cruce manente eum irridentes dicebant. Alios ſaluos fecit: ſeipſum non poteſt ſaluum facere, & quod in ſe facere noluit, in ſeruorum corporibus, cum multa ſuperabundantia demõſtrauit. Si.n. quadriduanum Lazarum exurgere magnum fuit: multomagis eos repente, qui olim dormierant apparere viuentes, quod futuræ reſurrectionis erat indicium, vt autem non putaretur eſſe E phantaſma quod factum eſt: Euangeliſta ſubiungit. {Et exeun. de monu. poſt reſurr. eius vene. in ſan. ciui. & appa. mul.} HIERO. Quomodo autem Lazarus mortuus reſurrexit, & ſic multa corpora ſanctorum reſurrexerunt, vt dominum oſtenderent reſurgentẽ: & tamen cum monumenta aperta ſunt: non ante reſurrexerũt: q̃ reſurgeret Dñs, vt eſſet primogenitus reſurrectionis ex mortuis: ſanctam autem ciuitatem, in qua viſi ſunt reſurgentes, aut Hieruſalem cœleſtem intelligamus, aut hanc terrenam, quæ ante ſancta fuerat: ſancta enim appellabatur ciuitas Hieruſalem, propter templum, & ſanctaſanctorum, & ob diſtinctionem aliarum vrbium, in quibus idola colebantur. Quando vero dicitur: {Apparu. multis.} oſtenditur non generalis fuiſſe reſurrectio quæ omnibus appareret, ſed ſpecialis ad plurimos, vt hi viderent qui cernere merebantur. REMI. Quæret autem aliquis, quid de illis factum ſit qui reſurgente domino ſurrexerunt? Credendum quippe eſt, quoniã

Tract.35.

Lib.3.c.19

Hom.89.

k Et ecce velum templi ſciſſum eſt in duas partes, a ſummo vſq; deorſum. Et terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta ſunt, & multa corpora ſanctorum, qui dormierant ſurrexerunt. Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem eius venerunt in ſanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Centurio autem & qui cum eo erant cuſtodientes Ieſum, viſo terręmotu, & his quæ fiebant, timuerũt valde dicentes: Vere filius Dei erat iſte. Erant autẽ ibi mulieres multæ a longe, q̃ ſecutę erant Ieſum

A ideo ſurrexerunt, vt teſtes eſſent dominicæ reſurrectionis. Quidam autem dixerunt, quòd iterum mortui ſunt, & in cinerem cõuerſi, ſicut & Lazarus, & cæteri, quos dominus reſuſcitauit. Sed iſtorum dictis nullo modo eſt fides accomodanda, quoniam maius illis eſſet tormentum, qui ſurrexerunt, ſi iterum mortui eſſent, quàm ſi non reſurgerent. Incunctanter ergo credere debemus, quia qui reſurgente domino a mortuis reſurexerunt: aſcendente eo ad cœlos, & ipſi pariter aſcenderunt. ORI. Semp aũt hic eadem magna quotidie fiunt: velum enim templi ad reuelandũ B quæ intus habentur ſcinditur ſanctis. Terra etiam mouetur, ideſt omnis caro nouo verbo & nouis rebus ſecundum nouum teſtamentum. Petræ autem ſcinduntur, quæ myſterium fuerunt ꝓphetarum, vt in profundis eorum poſita ſpiritualia myſteria videamus. Monumenta autem dicuntur corpora peccatricum animarum, ideſt mortuarum Deo: cum autem per gratiam Dei animę huiuſmodi fuerint ſuſcitatæ: corpora eorum, quæ prius fuerunt monumenta, fiunt corpora ſanctorum, & videntur a ſeipſis exire, & ſequuntur eum qui reſurrexit, & in nouitate vitæ ambulant cum eo. Et qui digni ſunt habere conuerſationem in cœlis ingrediuntur in ſanctam ciuitatem per ſingula tpa, & apparent multis videntibus opera bona ipſorum. Sequitur. {Centurio autem, & qui cũ eo er. cuſ. Ie. vi. terræm. & his quæ fie. ti. val. di. Ve. fi. Dei er. iſte.} AVG. de Con. euan. Non eſt contrarium, ꝙ Matthęus viſo terræmotu dicit admiratum Centurionem, & eos qui cum eo erant, cum Lucas dicat hoc admiratum, ꝙ emiſſa magna voce, expiraſſet. In eo enim, ꝙ Matthæus non ſolum dixit: Viſo terræmo- C tu, ſed & addidit: His quæ fiebant: integrum locorum locum fuiſſe demonſtrauit luce, vt diceret Centurionem ipſam domini mortẽ fuiſſe miratum, quia & hoc inter illa eſt, quæ tunc mirabiliter facta erant. HIERONY. Ex hoc conſiderandum, ꝙ Centurio in ipſo ſcandalo paſſionis vere Dei filium confiteatur, & Arrius in eccleſia prædicet creaturam. RABA. Vnde merito per Centurionem fides eccleſiæ deſignatur, quæ vero myſteriorum cœleſtium per mortem domini reſerato: continuo Ieſum, & vere iuſtum hominem, & uere Dei filium Synagoga tacente confirmat. LEO. in Sermo. de Paſ. Exemplo igitur Centurionis contremiſcat in Redemptoris ſui ſupplicio terrena ſubſtantia: rumpantur infidelium mentium petræ, & qui mortalitatis grauabantur ſepulchris, diſcuſſa obſtaculorum mora proſiliant, appareant nunc quoque in ciuitate ſancta, ideſt eccleſia Dei futuræ reſurrectionis indicia, & quod credendum eſt in corporibus, fiat in cordibus. Se- D quitur: {Erant autem ibi mulieres multæ a longe, quæ ſecutæ erant Ieſum a Galilæa miniſtrantes ei. HIERONY. Conſuetudinis enim Iudaicæ fuit, nec ducebatur in culpam more gentis antiquæ, vt mulieres de ſubſtantia ſua uictum atque veſtitum præceptoribus miniſtrarẽt, hoc quia ſcandalum facere poterat in gentibus: Paulus abieciſſe ſe memorat. Miniſtrabant autem domino de ſubſtantia ſua, vt meteret illarum carnalia, cuius illæ metebant ſpiritualia, non quia indigebat cibis dominus creaturarum, ſed ut typum oſtẽderet magiſtrorum, quia uictu atque ueſtitu ex diſcipulis deberent eſſe contenti. Sed videamus quales comites habuerit. Sequitur .n. {Inter quas erat Maria Magdalena, & Maria Iaco. & Ioſeph mater, & mater filiorum Zebedæi. ORIG. Apud Marcum aũt tertia illa Salomæ appellat̃. CHRY. in Ho. Hæ aũt mulieres conſiderabant quæ gerebant̃, q̃ maxime erãt cõpaſſibiles, quæ ſequebant̃ miniſtrantes vſque ad pericula afferunt: maximã fortitudinem oſtendentes, quia cum diſcipuli fugerunt: ipſæ affuerunt. HIE. contra Heluidiũ: Ecce, inquit Heluidius, Iacobus, & E Ioſeph, ſunt filii Mariæ matris dñi, quos Iudęi appellauerũt frẽs Chri, & Maria Iacobi minoris. Dicit aũt Iacobi minoris ad diſtinctionẽ Iacobi maioris, qui erat filius Zebedæi Impium.n. dicit eſſe Heluidius hoc ſentire de Maria, ut cum aliæ fœminæ ibi fuerint, matrẽ eius abeſſe dicamus. aut alterã eſſe Mariã, neſcio quã cõfingamus, prę ſertim cũ euangeliũ Ioannis teſtet̃ eam illic fuiſſe p̄ſentẽ. O furor cæcus, & in ꝓprium exitium mens veſana, audi quid Ioannes euangeliſta dicat. Stabant iuxta crucem Ieſu mater eius, & ſoror matris eius, Maria Cleophæ, & Maria Magdalenæ. Nulli dubium eſt duos fuiſſe Apoſtolos, Iacobi nuncupatos uocabulo, Iacobum Zebedæi, & Iacobum Alphæi. Iſte autem neſcio quis minor Iacobus, quem Mariæ filiũ ſcriptura cõmemorat. Si Apoſtolus eſt, Alphæi filius erit. ſi non eſt Apłs: ſed tertius, neſcio quis Iacobus quõ putandus eſt frater dñi, & quõ tertius ad diſtinctionem maioris minor appellabitur? cum maior & minor non inter tres, ſed inter duos ſoleant præbere diſtantiam, & frater dñi Apłs ſit: Paulo di-

Lib.3.c.20